

Mișcări tectonice ideologice. Primele semne ale Europei viitoare

[Ideological Tectonic Shifts: Early Signs of Europe's Future]

Georgeta CONDUR

Abstract: *This article analyzes Europe's ongoing political transformation through the lens of ideological tectonics, arguing that recent turbulence reflects deep structural shifts rather than episodic disruptions. Four major shocks in the last two decades – the 2008 financial crisis, the migration wave, the COVID-19 pandemic, and Russia's invasion of Ukraine – have accelerated long-term realignments in political cleavages, value structures, and identities. Empirical indicators include the emergence of new cultural and geopolitical cleavages, gradual shifts in the underlying value structure, recurrent electoral anomalies, and a widening gap between social demand and political supply. These dynamics are further intensified by demographic change and the large-scale use of social media, which amplifies polarization and identity-based clustering. The article outlines potential new party types and proposes five scenarios for Europe's political evolution, concluding that the continent is undergoing a profound ideological shift whose outcomes remain uncertain and require institutional and civic preparedness.*

Keywords: *ideological tectonics, political realignment, emergent party typologies, scenario forecasting, European political transformation.*

Premise

Politica europeană traversează o transformare structurală profundă. Deși cele mai vizibile schimbări – ascensiunea partidelor considerate inițial „outsider”, fragmentarea electoratului, contestarea liberalismului clasic, realinierea geopolitice – par să fi apărut destul de brusc, consider că ele sunt mai degrabă simptome, nu cauze ale transformării, reprezentând doar manifestarea de suprafață a unor procese mult mai lente, aflate în mișcare de ani buni. În acest sens, devine utilă metafora mișcărilor tectonice, formalizată direct de Nigel Gould-

Davies în lucrarea „Tectonic Politics: Global Political Risk in an Age of Transformation”¹, perspectivă ce subsumează o paradigmă de analiză împărtășită implicit, de-a lungul timpului, și de alți autori, precum Samuel Huntington sau Francis Fukuyama. Aceștia, deși nu recurg la terminologia seismologică în mod literal, descriu fenomene cu o dinamică identică: acumularea lentă de tensiuni invizibile la nivelul valorilor de bază, urmată de descărcări bruște și violente la suprafața realității geopolitice, fie că vorbim despre „ciocnirea civilizațiilor” pe liniile de falie², fie despre dislocarea axei ideologice

tradiționale sub presiunea „politicilor demnității” bazate pe resentiment³.

În accepțiunea din această lucrare, tectonica ideologică este reprezentată de curenții profunzi ai societății care se deplasează treptat, aproape imperceptibil, în timp ce micile „cutremure” politice care atrag atenția publică sunt doar manifestarea acestor acumulări invizibile din adâncime. La suprafață vedem doar rezultate electorale neașteptate, schimbări de guverne sau apariția unor noi partide și teme pe agenda publică. În profunzime, însă, se redefinesc valori, priorități și identități politice.

Așadar, prin „tectonică ideologică” înțelegem mutații în structura clivajelor fundamentale: ce valori intră în competiție, cum se reconstruiesc identitățile generaționale, ce teme mobilizează alegătorii și cum se re poziționează actorii politici între ei. Nu partidele sunt motorul acestor schimbări, ci tensiunile sociale, culturale și economice care, în timp, forțează sistemul politic să se reaseze. Multe dintre mutațiile majore se petrec „în tăcere”, pe termen lung, până când un eveniment declanșator le aduce la suprafață sub forma unor schimbări rapide și adesea dramatice.

Această transformare tăcută explică și de ce Europa pare, uneori, nepregătită sau surprinsă de propriile evoluții politice. Sondajele de opinie captează cu ușurință fotografia unui moment, dar nu și mutațiile lente ale clivajelor.

În paradigma în care ne situăm, plăcile tectonice ar fi ideologiile clasice, aflate pentru o vreme într-o si-

tuație de stabilitate, ceea ce l-a și determinat pe Francis Fukuyama să proclame la un moment dat celebrul ”sfârșit al istoriei”⁴. Dar, de ceva vreme, aceste plăci au început să se miște puternic, sub presiunea unor evenimente greu de anticipat – ceea ce Taleb numea „lebede negre”⁵. Astfel, în ultimele două decenii Europa a fost expusă la patru șocuri care au accelerat aceste mutații profunde.

Cele patru șocuri acceleratoare

1. *Criza financiară din 2008* a fost mai mult decât obișnuita ciclicitate economică. Ea a dus la delegitimarea contractului social european și la conturarea primelor decalaje vizibile între cererea și oferta politică⁶. Criza financiară și măsurile subsecvente de austeritate au creat condiții pentru consolidarea unui electorat sensibil la teme precum inegalitatea, securitatea economică și suveranitatea fiscală.

2. *Criza migrației din 2015-2016* a fost un moment de ruptură identitară, care a introdus un clivaj de durată; au apărut și s-au consolidat noi partide identitare și populiste, iar clivajul integraționiști – suveraniști s-a impus în agenda europeană⁷. S-au consolidat „triburile politice”⁸ – grupuri aliniate mai degrabă pe baze culturale și identitare, care uneori prețuiesc loialitatea de trib mai presus de argumentele raționale.

3. *Pandemia din 2020-2021* a amplificat contradicțiile și polarizarea, a redeschis dezbaterea despre rolul statului și a accelerat digitaliza-

rea vieții sociale, întărind și mai mult „triburile”⁹.

4. *Invadarea Ucrainei de către Rusia* în 2022 (și mai ales atrocitățile și durata acestui război, care a ajuns cât primul război mondial și încă este în derulare), a devenit, cum era și de așteptat, un moment marcant în evoluția societăților europene. Un nou clivaj – securitate vs. pragmatism strategic – începe să reorganizeze sistemele de partide. Rusia devine *marker ideologic identitar*, iar poziționarea față de acest stat rearanjează alianțe politice dincolo de demarcația clasică stânga-dreapta¹⁰. Apar triburi ideologice definite geopolitic.

Aceste patru evenimente, care au marcat puternic societățile europene în ultimele două decenii și care s-au succedat rapid (ultimele trei derulându-se în doar zece ani), nu au făcut decât să amplifice și să împingă la suprafață mutații începute cu mult timp înainte. Trebuie, totuși, menționat, că efectele lor au fost accentuate de un alt fenomen cu rol decisiv: folosirea pe scară largă a rețelelor sociale, care au funcționat ca o adevărată centrifugă socială, împingând grupuri tot mai mari de cetățeni în zone aflate spre extremitățile eșichierului politic și crescând fragmentarea și polarizarea, din anumite cauze structurale, cum ar fi însuși designul acestor rețele și procesele de învățare socială¹¹.

Detectarea reconfigurărilor silențioase

Pentru a detecta acele mutații tăcute pe care le-am menționat, avem la dispoziție patru tipuri de feno-

mene/evenimente ce au putut fi observate și care au rol de indicii:

1. *mutații ale clivajelor clasice* (Rokkan-Lipset¹²): apariția unor noi linii de conflict, precum globalizare vs. naționalism (și apariția clivajului transnațional, cum l-au numit Hooghe și Marks¹³), ecologie vs. dezvoltare, progresism vs. conservatorism cultural și chiar, în funcție de poziționarea față de dezvoltarea rapidă a industriei tech și a inteligenței artificiale, optimism tehnologic vs. tehnoscepticism.

2. *modificări graduale ale sistemului de valori*: manifestate prin emergența unor teme polarizante noi (identitatea de gen, tranziția energetică, diversitatea prezentată ca valoare în sine și scop, nu ca efect al egalității de șanse). Multe dintre aceste modificări pot fi explicate prin teoria schimbării valorilor a lui Ronald Inglehart¹⁴, cu toate limitele sale¹⁵. În prezent, constatăm că se manifestă un amestec paradoxal: avem, pe de o parte, o trecere la valori postmaterialiste (toleranță, diversitate, participare, protecția mediului), iar pe de altă parte, o revenire la valori materialiste precum securitatea și ordinea, nevoi apărute pe fondul pandemiei, războiului și insecurității economice.

3. *anomalii electorale recurente*: volatilitate, ascensiunea rapidă a unor *outsiders* sau a unor personaje exotice, rezultate surpriză. Scorul neașteptat de mare obținut la primul tur al alegerilor prezidențiale din 2024 de Călin Georgescu, venit, așa cum s-a spus, „pe sub radar”, este o astfel de anomalie.

Brexitul este tot un exemplu de anomalie care a dezvăluit tensiuni acumulate în profunzime și care a avut impact nu atât prin ieșirea propriu-zisă a Marii Britanii din Uniune, cât prin revelarea faptului că UE nu este imuabilă, eternă.

4. *decalajul tot mai mare între cererea socială și oferta politică*: când partidele tradiționale nu răspund unor preocupări emergente și ignoră teme noi, apar noi actori politici.

Pe lângă aceste patru manifestări, în tot acest timp au acționat și niște factori structurali amplificatori:

- digitalizarea și rețelele sociale, care facilitează formarea de comunități coerente tematice (*echo chambers*), ceea ce accelerează realinierea opiniilor și apariția „triburilor politice”;

- schimbările demografice și generaționale.

Combinarea celor patru manifestări cu factorii structurali explică de ce Europa a intrat în deceniul 2025-2035 cu linii de fractură redefinite și cu premisele pentru apariția unor noi forme de politici, partide și identități electorale.

În ceea ce privește indicatorii empirici ai mișcărilor tectonice, constatăm că:

- electoratul se regroupează în două blocuri emergente: localist-suveranist și universalist-integraționist, care pun presiune asupra centrului; această polarizare reflectă transformarea descrisă de Kriesi *et al.* (2008) între *winners* și *losers* ai globalizării¹⁶, aprofundată ulterior în alte studii despre reconfigurarea identitară în democrațiile occidentale¹⁷ și despre

distincția socioculturală între *Somewheres* și *Anywheres*¹⁸.

- partidele tradiționale încep să internalizeze aceste clivaje și apar fracturi pe noile clivaje; astfel, partidele de centru-dreapta încep să se scindeze între conservatorii instituționali și suveraniști, iar partidele de centru-stânga se împart între universalismul progresist și localismul economic protecționist, clivajul fiind între globaliștii pur-sânge și aripa tehnolo-localistă;

- crizele energetice, tranziția verde, migrația și digitalizarea politicului și socialului devin zone de accelerație;

- crește volatilitatea electorală și apar poziționări ideologice hibride, uneori chiar paradoxale.

Europa viitoare: tipologii de partide emergente

Trei dinamici de fond deschid spațiu pentru inovație politică:

- fragmentarea identitară;
- tehnopolitizarea (creșterea rolului AI, al platformelor digitale și al activismului în rețea);
- presiunile economice asimetrice (tranziția verde, inflația, migrația forței de muncă).

Rezultatul ar putea fi apariția unor partide noi, structurate diferit de modelele clasice, dintre care propun, într-un exercițiu controlat de futurologie politică, patru tipologii care ar putea apărea (*de novo* sau prin transformarea unor partide actuale):

1. *Partide „Digital-Populare”*: ultra-adaptive, bazate pe micro-targetare, cu coerență ideologică scăzută, dar adecvare emoțională ridi-

cată, care ar funcționa ca branduri digitale interactive – ar fi primele partide europene „trăite ca aplicații”.

2. *Partide „Geo-Identitare”*: de-finite nu pe axa stânga/dreapta, ci prin „unde ne situăm în lume”, adică preponderent prin poziționarea geopolitică (pro-atlantiste, autonomiste europene – Europa ca pol de putere, „a treia cale” între SUA și China, neutralist strategice – neincluderea în blocuri, cooperare cu toți). Geopolitica a început deja să devină identitate, iar fenomenul se poate accentua.

3. *Partide „Tehno-sociale”*: o combinație între tehnologie, intervenție economică și stat inteligent; ar reprezenta vechea atracție către tehnocrație într-o formă nouă, digitalizată și de stânga; în principal, ar fi partidele care propun intervenție economică puternică (politici sociale generoase), optimizarea cheltuielilor publice prin AI, soluții tehnice în loc de dezbateri politice; electoratul lor țintă ar fi: tineri din urbanul mare, angajați în industriile tech, dar și oameni care vor un stat „eficient”.

4. *Partide „Anti-Accelerare”*: ar putea apărea ca reacție la ritmul crescut al schimbărilor, la multitudinea de reglementări noi și la polarizarea socială creatoare de instabilitate; ar promova limite etice pentru AI, restricții pentru rețelele sociale, desacralizarea eficienței și „politica lentă” ca model. Ar fi „*slow politics*”, un nou tip de conservatorism atractiv în rândul unor segmente educate, preocupate de *burnout*-ul societal, dar și pentru electoratul mai în vârstă.

Scenarii pentru evoluția Europei

În final, îndrăznesc să propun câteva scenarii pentru evoluția politică a Europei în următorii ani. Este un demers riscant, de care politologii se feresc de obicei, dar scopul nu este predicția deterministă, ci oferirea unui subiect de meditație și a unei arhitecturi de înțelegere pentru posibilele evoluții ale continentului, construite pe baza tendințelor deja detectabile.

Scenariul 1. Pluralism ultra-fragmentat

„Triburile ideologice” și partidele noi nu devin dominante, dar fragmentează vechile blocuri, se contestă și între ele și forțează alianții neașteptate sau chiar se ajunge, în varianta cea mai rea, la instabilitate politică marcată, cu consecințe imprevizibile. Instabilitatea poate evolua spre oricare dintre scenariile următoare.

Probabilitate estimată: destul de mare.

Scenariul 2. Realiniere structurală

O ideologie emergentă devine pol major european și redesenează sistemele politice. Ar fi echivalentul evoluției istorice a triburilor, când, prin alianțe și cuceriri, un trib a devenit dominant într-un teritoriu. Acest scenariu prezintă riscuri mari pentru coeziunea UE, în funcție de orientarea aceluia partid și de responsabilitatea liderilor săi și în special în situația în care această realiniere se produce întâi în câteva state-membre, dar nu în toate deodată.

Probabilitate estimată: mică în următorii cinci ani.

Scenariul 3. Bifurcare continentală

În acest scenariu am avea o Europă cu două ecosisteme politice paralele, practic două sub-Europe (una integratistă, una suveranistă), dar funcționând împreună.

Probabilitate estimată: medie.

Scenariul 4. Convalescență și revenire

După instabilitate și turbulențe care funcționează ca micro-cutremure de eliberare a tensiunii acumulate, se reduce apetitul pentru poziționare ideologică pe rețelele sociale, triburile politice se micșorează, scade apetitul pentru polarizare; electoratul vrea din ce în ce mai mult moderație și revenire la coordonatele tradiționale.

Probabilitate: relativ mică pe termen scurt.

Scenariul 5. Marele cutremur

În acest scenariu vorbim de rupea UE. Paradoxal, în acest moment cred că nici suveraniștii sau euroscepticii nu o doresc cu adevărat - ar pierde „dușmanul util”, iar o dispariție a UE i-ar lăsa fără principalul motor de seducție electorală și subiect de critică, urmând, în schimb, să gestioneze efectele negative, în special cele economice. Riscul este, însă, reprezentat de radicalizarea propriului electorat, pe care s-ar putea să nu-l mai poată controla, într-un scenariu de tip „ucenicul vrăjitor” al lui Goethe.

Concluzii

Transformările politice din Europa ultimilor ani ne sugerează că nu asistăm la epifenomene trecătoare, ci la o realiniere politică de profunzime.

Regruparea electoratului în blocuri identitare, slăbirea partidelor tradiționale și apariția unor poziționări ideologice hibride indică faptul că vechile repere ale competiției politice se erodează. În locul lor se conturează o nouă arhitectură, în care tensiunile dintre localism și universalism, dintre suveranitate și integrare, dintre anxietățile economice și aspirațiile culturale vor structura agenda publică. În paralel, acceleratori precum digitalizarea, migrația și crizele energetice amplifică aceste mișcări tectonice, reducând spațiul pentru neutralitate și obligând actorii politici să se repositioneze.

În acest context, apariția unor tipologii de partid emergente devine nu doar posibilă, ci probabilă, iar scenariile pentru evoluția Europei în următorul deceniu trebuie privite ca instrumente de orientare, nu ca predicții ferme.

Dacă acceptăm paradigma propusă, cea a mișcărilor tectonice, arhitectura politică a Europei viitoare se află deja într-un proces de formare, iar contururile sale devin perceptibile, chiar dacă nu sunt încă stabilizate. Plăcile tectonice ideologice se mișcă, dar nu putem ști dacă urmează o succesiune de cutremure mici, de detensionare, sau unul major. Spre deosebire de seismologie, în acest domeniu nu avem la dispoziție un sistem de avertizare timpurie, care să ne anunțe măcar cu 25 de secunde înainte că urmează un cataclism.

În cele din urmă, ceea ce putem afirma cu certitudine este că stabilitatea politică europeană nu va de-

pinde doar de magnitudinea „cutremurelor”, ci și de calitatea pregătirii noastre colective. Capacitatea instituțiilor, a societăților și a indivizilor de a înțelege aceste dinamici, de a

anticipa consecințele și de a reacționa coerent va determina dacă transformarea în curs va produce adaptare sau ruptură.

Note

- ¹ Nigel Gould-Davies, *Tectonic Politics: Global Political Risk in an Age of Transformation*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2019.
- ² Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996, p. 28.
- ³ Francis Fukuyama, *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2018, pp. xiii, xiv–xvi.
- ⁴ Idem, „The End of History?”, *The National Interest*, no. 16, 1989, pp. 3–18.
- ⁵ Nassim Nicholas Taleb, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, New York, 2007, p. xviii.
- ⁶ Pentru o analiză teoretică a modului în care gestionarea crizei din 2008 a transformat problema financiară într-o criză profundă de legitimare politică la nivelul Uniunii Europene, prin adâncirea decalajului dintre decizia elitelor politice și voința cetățenilor, a se vedea: Jürgen Habermas, *The Crisis of the European Union: A Response*, Polity Press, Cambridge, 2012, pp. 1-15.
- ⁷ Pentru o fundamentare teoretică a modului în care acest conflict s-a impus structural pe agenda europeană, a se vedea: Liesbet Hooghe, Gary Marks, „Cleavage theory meets Europe’s crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage”, *Journal of European Public Policy*, 2018, 25:1, pp. 109-135,

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2017.1310279>, (accesat 4.12.2025). Sintetizând literatura de specialitate de pe parcursul unui deceniu, autorii descriu apariția unui „clivaj transnațional”, care are în centrul său tocmai „o reacție politică împotriva integrării europene și a imigrației” (p. 109).

- ⁸ Exemple de folosire explicită a termenului de „trib” în context politic contemporan găsim, printre alții, la: Amy Chua, *Political Tribes: Group Instinct and the Fate of Nations*, Penguin Press, New York, 2018; David Goodhart, *The Road to Somewhere: The New Tribes Shaping British Politics*, Penguin, London, 2017.
- ⁹ Pentru o analiză detaliată și o sinteză a datelor empirice referitoare la corelația dintre criza sanitară și polarizarea ideologică sau afectivă la nivel comunitar, a se vedea: Aziz Mert Ipekci, Maximilian Filsinger, Diana Buitrago-Garcia, Christopher I. Kobler Betancourt, Harvy Joy Liwanag, Annika Frahsa, Nicola Low, „Polarization and health-related behaviors and outcomes during the COVID-19 pandemic: a systematic review”, *SSM - Population Health*, March 2026, DOI: 10.1016/j.ssmph.2025.101891. Autorii au găsit unele dovezi legate de asocierea dintre polarizare și comportamentele legate de criza COVID-19.
- ¹⁰ Referitor la modul în care conflictul din Ucraina a acționat încă din primele luni ca un reconfigurator structural al opțiunilor publice în Europa, dislocând

alinamentele politice tradiționale, a se vedea: Ivan Krastev, Mark Leonard, „Peace vs Justice: The coming European split over the Ukraine war”, *European Council on Foreign Relations (ECFR), Policy Brief*, June 2022, <https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine/>, (accesat 4.12. 2025). Autorii au prezentat rezultatele unui sondaj de opinie realizat în mai 2022 în zece țări europene, din care rezultă că poziționarea față de război și față de Rusia a generat noi falii în interiorul societăților din Europa, fragmentând electoratul în grupuri definite nu de ideologiile economice clasice, ci de viziuni geopolitice și de securitate divergente. Pentru o actualizare a datelor, a se vedea: Ivan Krastev, Mark Leonard, „The meaning of sovereignty: Ukrainian and European views of Russia's war on Ukraine”, *European Council on Foreign Relations (ECFR), Policy Brief*, July 2024, <https://ecfr.eu/publication/the-meaning-of-sovereignty-ukrainian-and-european-views-of-russias-war-on-ukraine/>, (accesat 4.12. 2025). Sondajul, realizat la doi ani de la cel menționat anterior, a fost extins la 15 țări europene, iar autorii observă că, deși conflictul a avansat în al treilea an, opinia publică s-a modificat surprinzător de puțin. Acest fenomen de stază confirmă că faliile geopolitice și identitare identificate inițial s-au stabilizat, menținând fragmentarea electoratului dincolo de axa clasică stânga-dreapta. Între timp, a început și o reconfigurare a poziționărilor față de SUA. Ne putem aștepta ca, pe fondul personalității idiosincratică a președintelui Donald Trump, a întreruperii ajutoarelor către Ucraina din partea administrației americane, a presiunilor economice

suplimentare generate de războiul din Iran și a unei schimbări, începând cu primăvara lui 2026, a situației Ucrainei pe front și a strategiei sale, să apară unele modificări mai accentuate în viitorul apropiat.

- ¹¹ Georgeta Condur, „Rețelele sociale și mecanismele de alimentare a curențelor suveraniste”, *Polis*, Volum XII, Nr. 3 (45), Serie nouă, iunie-august 2024, pp. 103-117.
- ¹² Seymour Martin Lipset, Stein Rokkan, „Cleavage structures, party systems, and voter alignments: an introduction”, în Seymour Martin Lipset, Stein Rokkan (eds.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, The Free Press, 1967, pp. 1-64.
- ¹³ Liesbet Hooghe, Gary Marks, *art. cit.*
- ¹⁴ Ronald Inglehart, *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997, pp. 7-50.
- ¹⁵ Max Haller, „Theory and Method in the Comparative Study of Values: Critique and Alternative to Inglehart”, *European Sociological Review*, Vol.18 No. 2, 2002, pp. 139-158, https://www.researchgate.net/publication/228753514_Theory_and_Method_in_the_Comparative_Study_of_Values_Critique_and_Alternative_to_Inglehart, (accesat 2.12. 2025).
- ¹⁶ Hanspeter Kriesi, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschier, Tim Frey, *West European Politics in the Age of Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, pp. 3-22.
- ¹⁷ Pippa Norris, Ronald Inglehart, *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*, Cambridge University Press, 2019, pp. 32-36.

- ¹⁸ David Goodhart, *op. cit.*, pp. 3-4 și Tak Wing Chan, Jutta Kawalerowicz, „Anywheres, Somewheres, local attachment, and civic participation”,

The British Journal of Sociology, Vol. 73, Issue 1, 2022, pp. 112–124. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12897>, (accesat 2.12.2025).

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

- CHUA, Amy, *Political Tribes: Group Instinct and the Fate of Nations*, Penguin Press, New York, 2018.
- FUKUYAMA, Francis, *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2018.
- GOODHART, David, *The Road to Somewhere: The New Tribes Shaping British Politics*, Penguin, London, 2017.
- GOULD-DAVIES, Nigel, *Tectonic Politics: Global Political Risk in an Age of Transformation*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2019.
- HABERMAS, Jürgen, *The Crisis of the European Union: A Response*, Polity Press, Cambridge, 2012.
- HUNTINGTON, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996.
- INGLEHART, Ronald, *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997.
- KRIESI, Hanspeter; GRANDE, Edgar; LACHAT, Romain; DOLEZAL, Martin; BORNSCHIER, Simon; FREY, Tim, *West European Politics in the Age of Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- LIPSET, Seymour Martin; ROKKAN, Stein, (eds.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, The Free Press, 1967.
- NORRIS, Pippa, INGLEHART, Ronald,

Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism, Cambridge University Press, 2019.

- TALEB, Nassim Nicholas, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, New York, 2007.

Articole și studii

- CHAN, Tak Wing; Kawalerowicz, Jutta, „Anywheres, Somewheres, local attachment, and civic participation”, *The British Journal of Sociology*, Vol. 73, Issue 1, 2022, pp. 112–124.
- CONDUR, Georgeta, „Rețelele sociale și mecanismele de alimentare a curentelor suveraniste”, *Polis*, Volum XII, Nr. 3 (45), Serie nouă, iunie-august 2024.
- FUKUYAMA, Francis, „The End of History?”, *The National Interest*, no. 16, 1989.

Resurse online

- HALLER, Max, „Theory and Method in the Comparative Study of Values: Critique and Alternative to Inglehart”, *European Sociological Review*, Vol.18 No. 2, 2002, pp. 139-158, https://www.researchgate.net/publication/n/228753514_Theory_and_Method_in_the_Comparative_Study_of_Values_Critique_and_Alternative_to_Inglehart.
- HOOGHE, Liesbet; MARKS, Gary, „Cleavage theory meets Europe’s crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage”, *Journal of European Public Policy*, 2018, 25:1, 109-135, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2017.1310279>.
- IPEKCI, Aziz Mert, FILSINGER, Maximilian, BUITRAGO-GARCIA,

Diana, KOBLER BETANCOURT, Christopher I., LIWANAG, Harvy Joy, FRAHSA, Annika, LOW, Nicola, „Polarization and health-related behaviors and outcomes during the COVID-19 pandemic: a systematic review”, *SSM - Population Health*, March 2026, DOI: 10.1016/j.ssmph.2025.101891.

KRASTEV, Ivan; LEONARD, Mark, „Peace vs Justice: The coming European split over the Ukraine war”, *European Council on Foreign Relations (ECFR), Policy Brief*, June 2022, <https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine/>.

KRASTEV, Ivan; LEONARD, Mark, „The meaning of sovereignty: Ukrainian and European views of Russia's war on Ukraine”, *European Council on Foreign Relations (ECFR), Policy Brief*, July 2024, <https://ecfr.eu/publication/the-meaning-of-sovereignty-ukrainian-and-european-views-of-russias-war-on-ukraine/>.

